

BH2000. 482.

Olyan esetben, amikor a bűncselekmény megtörténte és annak eredménye bizonyított, az elkövető kilétére nézve azonban csupán egymással ellentétben álló vallomások állnak rendelkezésre, az ésszerű gondolkodás és a bírói gyakorlat szerint azt kell különös gonddal vizsgálni, hogy a közvetlen bizonyítékokat képező vallomásokon kívül megszerezhető egyéb bizonyítékok megerősítik vagy gyengítik-e a terhelő vagy mentő vallomást tevők szavahihetőségét és a vallomások bizonyító erejét; ennek alapvető feltétele, hogy a bíróságnak be kell szereznie és meg kell vizsgálnia minden bizonyítékot, amelyekből a logika szabályainak megfelelően lehet következtetést levonni a terhelő vagy mentő vallomások hiteltérdemlőségére nézve [1973. évi I. törvény 5. § (1) és (3) bekezdés, 239. § (2) bekezdés a) pont, 261. § (1) bekezdés, 262. § (1) bekezdés].

A megyei bíróság az 1998. augusztus 31-én meghozott ítéletével a vádlottat az emberölés büntetének kísérlete miatt ellene emelt vád alól - bebizonyítottság hiánya miatt - felmentette.

A bíróság által elbírált vád lényege az volt, hogy a vádlott a vádbeli napon egy balta élével olyan ütést mért a sértett fejére, hogy attól az agy állományába hatoló, közvetlenül életveszélyes sérülés keletkezett.

A megállapított tényállás lényege a következő.

Az ugyanabban az utcában lakó vádlott és a sértett, valamint a családjaik a cselekményt megelőző évek óta haragos viszonyban voltak egymással.

A vádbeli napon a sértett és a felesége hazafelé tartva elhaladt a vádlottnak és az apjának - O. J.-nek - a közös udvara előtt. Az udvarban tartózkodó O. J. és a sértett között veszekedés alakult ki, ennek során O. J. magához vett egy baltát, kihívta a házból a fiát, a vádlottat, és mindketten a már távozóban levő sértett után mentek. A szomszédos ház előtt a vádlott és az apja, valamint a sértett között tettelegesség alakult ki, melynek során O. J. mindkét karján, valamint a nyakán ütődéses, horzsolásos sérülés, a sértett fején pedig az agykoponya mélyébe hatoló, az orrüreget is megnyitó, közvetlenül életveszélyes sérülés keletkezett.

A koponyasérülés következtében a sértettnél epilepszia, epilepsziás állapot, szellemi hanyatlás és személyiségzavar alakult ki; a sértett a munkaképességének több mint 67%-át elveszítette.

Az ítélet szerint az eljárás során nem lehetett kétséget kizáró módon megállapítani, hogy a vádlott részt vett-e a tettelegességben, és a sértett sérülését a vádlott vagy az apja okozta-e. Az elsőfokú ítélet indokolásának a lényege szerint a vádlottnak azt a védekezését, hogy nem ő ütötte fejbe, hanem az apja, megerősíti a feleségének, az anyjának és az apjának a vallomása is. Ezek a tanúk a vádlott hozzátartozói ugyan, de rajtuk kívül megerősíti a vádlott védekezését Cs. I. tanú vallomása is, amely szerint nem a vádlott, hanem O. J. ütötte fejbe a sértettet. Ugyancsak a vádlott állítása mellett szól az apja sérüléseiről készült látlet, mivel a vizsgálatkor O. J. a sérülések okozójaként a sértettet nevezte meg, és ezek a sérülések azt igazolják, hogy O. J. valóban részt vett a tettelegességben.

Cáfolja viszont a vádlott védekezését a sértettnak és a feleségének a vallomása, mely szerint a

vádlott ütött a baltával, valamint a sértett fiának a vallomása, mely szerint miután az apja a sérülést elszenvedte, a véres balta a vádlott kezében volt. Ezek a tanúk azonban a vádlottal és a családtagjaival fennálló haragos viszonyuk miatt nem elfogulatlanok.

A terhelő vallomásokot megerősíteni látszik S. J. és V. I. tanú vallomása, e vallomásokot azonban eljárásjogi okok miatt nem lehet bizonyítékként értékelni.

Az ítélet szerint mivel a tanúk vallomásai közötti ellentmondásokat szembesítésekkel nem lehetett feloldani, olyan objektív jellegű bizonyítékok pedig nem voltak, amelyek segíthették volna az ellentétek tisztázását, nem lehet eldönteni, hogy a vádlottat terhelő és mentő vallomások közül melyik felel meg a valóságnak, így nem lehet kizárni azt a lehetőséget, hogy a cselekményt nem a vádlott követte el.

Az ítélet ellen az ügyész a vádlott felmentése miatt, a bűnösségének megállapítása és büntetés kiszabása végett fellebbezést jelentett be.

A legfőbb ügyész az ügyész fellebbezését fenntartotta. Álláspontja szerint a bíróság nem derítette fel kellően az ügyet, nem tett eleget az indokolási kötelezettségének; a megalapozatlanság és az eljárási szabálysértés döntő mértékben befolyásolták az ügy elbírálását, ezért az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróságnak új eljárás lefolytatására utasítását indítványozta.

A védőnek a tárgyaláson kifejtett álláspontja szerint az elsőfokú bíróság ítélete megalapozott, a fellebbezés a bizonyítékok bírói mérlegelését támadja, ezért alaptalan.

A Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú ítéletet felülvizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a fellebbezés és a legfőbb ügyész indítványa alapos; eljárási szabálysértések és megalapozatlanság miatt az ítélet nem alkalmas az érdemi felülvizsgálatra.

Sajátossága az ügynek, hogy a cselekmény megtörténte és eredménye bizonyított, az elkövető kilétére nézve azonban közvetlen bizonyítékként kizárólag vallomások állnak rendelkezésre, és ezek két - egymással ellentétben álló - csoportot alkotnak; az egyik szerint a vádlott, a másik szerint a vádlott apja - O. J. - volt az elkövető. A vádlott bűnösségének a megállapítása tehát kizárólag a bíróságnak attól a döntésétől függ, hogy a vádlottat terhelő vallomások megfelelnek-e a valóságnak. Ilyen helyzetben az ésszerű gondolkodás és a bírói gyakorlat szerint különös gonddal kell vizsgálni, hogy a közvetlen bizonyítékokat képező vallomásokon kívül megszerzhető bizonyítékok megerősítik vagy gyengítik-e a terhelő vagy mentő vallomást tevők szavahihetőségét, vallomásaik bizonyító erejét, és csak ezek után lehet megalapozottan dönteni arról, hogy a mentő vallomások kétségesek-e a terhelő vallomások hitelességét, vagyis megfelelnek-e azok a valóságnak. Mindez azt jelenti, hogy a fő kérdésben - bűnös-e a vádlott - csak akkor lehet megalapozott döntést hozni, ha a bíróság beszerzett és megvizsgált minden olyan megszerzhető bizonyítékot, amelyből következtetni lehet a terhelő vagy mentő vallomások hitelességére, valamennyi bizonyítékot az ésszerű gondolkodás és a logika szabályainak megfelelően, egyenként és összefüggéseikben is értékelte, és erről a tevékenységéről olyan indokolást ad, amelyből kitűnik, hogy a bizonyítékok beszerzése és helyes értékelése megtörtént.

A büntetőeljárásbeli bizonyítás természetéből adódóan szükségszerűen vannak olyan esetek, amelyekről nem áll rendelkezésre annyi vagy olyan bizonyíték, amely a határozott tényállás megállapításához elegendő lenne, ezért azt nem lehet elvárni, hogy a bíróságok minden esetben, minden tényre nézve határozott tényállást állapítsanak meg. A büntetőeljárás során a bizonyítás szabályainak a betartása azonban teljesíthető feladat, ezért azok teljesítése a bíróságoktól feltétlenül elvárható.

Az adott ügyben az ítélet és az iratok alapján azt lehet megállapítani, hogy az elsőfokú bíróság úgy állapította meg a főkérdésre nézve határozatlan tényállást, hogy a fent írt követelményeknek nem tett maradéktalanul eleget; az ügy nincs kellően felderítve, a tényállás hiányos, a bíróság az

ítélet megalapozottságára kihatóan megsértette az eljárás szabályait, és ítéletének az indokolása részben téves és hiányos. Az ítéletnek az alapvető hibája az, hogy a bizonyítékokat nagyrészt beszerezte ugyan, az ügydöntő bizonyítékok hitelességének az ellenőrzéséhez szükséges tevékenységet azonban nem végezte el, bár erre a bírói gyakorlatnak kialakult módszerei vannak.

Az ítélet szerint a vádlott védekezését, amely szerint az apja követte el a cselekményt, megerősíti az apjának, az anyjának, valamint Cs. I.-nek a tanúvallomása. E megállapításnak a tényalapja az, hogy valamennyien O. J.-t jelölték meg elkövetőnek. Ez a megállapítás azonban csak akkor tekinthető eljárásjogilag helyesnek, ha a vallomások aggálytalanok, vagy ha a bíróság megjelöli, hogy az aggályok ellenére miért tekinthetők azok hitelesnek.

A bíróság által elfogadott orvos szakértői vélemény és az alapjául szolgáló kórlap szerint a sértetten testszerte számos felületes hámsérülés volt található. A tényállás nem tartalmazza ezt a tényt - ennyiben hiányos -, és ez a hiányosság nem jelentőség nélkül való. Az adatok szerint ugyanis a sértettnek ezek a sérülései csak a cselekmény során keletkezhetnek, így valótlan O. J., a felesége és a vádlott felesége vallomásának az a része, mely szerint a sértettet a baltaütésen kívül más bántalmazás nem érte, és Cs. I. sem állította, hogy történt ilyen bántalmazás. A bíróság ezeket a tényeket az ítéletben említetlenül hagyta. Ez azért is feltűnő, mivel azt viszont rögzítette a tényállásban, hogy O. J. bal karján, jobb könyökén és a nyakán ütődéses, illetve horzsolásos sérülés keletkezett, és ezt O. J. vallomását alátámasztó tényként meg is jelölte.

A vádlott apja - O. J. - a cselekményt követő napon, majd a későbbiekben tett vallomásában azt állította, hogy a cselekményt a háza kapujánál követte el, és a felesége is ezt állította a nyomozás során és a tárgyaláson is. A helyszíni szemle jegyzőkönyve és a helyszínrajz szerint azonban O. J. kapujától távol, az utcán voltak csak vérnymok. Az orvos szakértő véleménye szerint teljes bizonyossággal kizárható a 25 méteres távolság megtétele úgy, hogy eközben a haladás vonalában nem keletkezik vérszennyeződés; kizárt tehát O. J.-nek az az állítása, hogy a sérülések a háza kapujánál keletkeztek. O. J. a szakértői vélemény elébe tárásakor nem tudott magyarázatot adni az ellentmondásra, majd a tárgyaláson elismerte, hogy a baltaütés ott történt, ahol a vérnymok voltak. A bíróság nem kért magyarázatot arra, hogy miért tett két ízben is valótlan vallomást, O. J.-nének nem tárta elébe az orvos szakértői véleményt, és a bizonyítékok értékelésénél a valótlan állítások tényét említetlenül hagyta. Ezekkel azért is indokolt lett volna foglalkozni, mivel az említett vallomások és a valóság között olyan eltérés volt, amelyre az időmúlással járó természetes felejtés vagy a téves észlelés nem adhat magyarázatot, vagyis O. J. és felesége lényeges tényről, szándékosan állítottak valótlanságot a vallomásukban.

Cs. I. vallomásai között is jelentős eltérés van. Az első vallomása szerint, amikor a sértett és felesége O. J. kapujától hátrálva távolodtak, O. J.-né, a vádlott és a felesége követték őket. Ez a tanú a később tett vallomásában viszont azt állította, hogy a vádlott csak az ütés megtörténte után szaladt az apja felé, előtte őt nem látta a helyszínen. A tanú a tárgyaláson fenntartotta a vallomásait, a bíróság az eltérésre nem hívta fel a figyelmét, annak okáról nem kért magyarázatot; az eltérés az ítéletben említetlen maradt. Ugyancsak figyelmen kívül hagyta a bíróság a bizonyítékok értékelésénél azt a tényt, hogy Cs. I. mindkét tanúvallomásával ellentétben áll a vádlottnak, O. J.-nének és a vádlott feleségének a vallomása, mivel mindegyikük azt állította, hogy a cselekmény idején nem is voltak az utcán. Cs. I. szavahihetőségének a vizsgálatánál jelentősége lehetett volna annak, hogy a tanú hol tartózkodott az események idején, a tereptárgyakat figyelembe véve észlelhette-e az általa elmondottakat. A bíróság ennek ellenére meg sem kísérelte ezeket a körülményeket a tanúk és a helyszínrajz segítségével felderíteni.

A bíróság a vádlott vallomásának értékelésénél figyelmen kívül hagyta azt is, hogy az egyes vallomásai között lényeges eltérés van, és hogy az első vallomásában nyilvánvalóan valótlan tényt is állított. A vádlott a tárgyaláson és a nyomozás során azt állította, hogy az eset után az

utcáról kellett az apját hazakísérnie. Ezt megelőzően viszont azt vallotta, hogy ki sem ment a kapun, mire odaért, az apja az udvaron volt, és a kapu be volt csukva. A vádlott a gyanúsítottként történt kihallgatásakor azt is állította: hallotta, hogy a sértett a rendőrök előtt kijelentette, hogy ha elmennek, az egész családot kiírtja. Ez az állítás nem lehet igaz, mivel a rendőrök megérkezésekor a sértett már a házában volt, így a vádlott ilyen kijelentést nem hallhatott. A bíróság nem indokolta meg, hogy a felsorolt aggályt keltő körülmények ellenére miért tulajdonított ezeknek a vallomásoknak bizonyító erőt, sőt az ítéletből az sem tűnik ki, hogy észlelte-e ezeket a körülményeket.

A vádlottra terhelő vallomást tevő sértett és a felesége vallomásai értékelésénél a bíróság tévesen értékelte a vallomások hitelességét gyengítő ténynek, hogy a két család között fennálló haragos viszony miatt a tanúk elfogultak. A harag miatti elfogultságnak akkor lehet szerepe, ha az a vallomást tevőt arra indítja, hogy a haragosának kárára eltérjen a valóságtól. A sértett családjának tagjai O. J.-vel és a vádlottal egyformán haragos viszonyban voltak; a vádlott sem tudott még kérdésre sem olyan okot megjelölni, ami miatt rá jobban haragudtak volna. Ebben a helyzetben a tanúk elfogultságának nincs szerepe abban, hogy a két haragosuk közül melyiket terhelik, sőt az elfogultság valószínűtlenné teszi, hogy O. J. érdekében hamis vallomást tegyenek. Ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a sértett családjának a tagjai érdektelenek abban, hogy a vádlottat ítélje el a bíróság, bár nem ő volt az elkövető; míg az O. családnak érdeke fűződhet ahhoz, hogy a fiatalabb vádlott helyett az idősebb apja magára vállalja a felelősséget. A bíróság a vallomások értékelésénél nem vizsgálta azt, hogy kinek állhatott érdekében a valóságtól eltérő vallomást tenni, az érdekeltiségnek nem tulajdonított jelentőséget.

A terhelő vallomásokkal kapcsolatban a mentő vallomásoknál észleltekkkel ellenkező előjelű tévedéseket lehet megállapítani. A cselekményt követően a sértettnek a szomszédai - S. B. és felesége - nyújtottak segítséget. A nyomozás során tett vallomásuk szerint a sértett felesége mindegyikük kérdésére azt állította, hogy a sérülést a vádlott okozta. A bíróság ezeknek a tanúknak a vallomását nem értékelte bizonyítékként, mivel az ítélet szerint S. B. tanú az időmúlás és az időközben elszenvedett súlyos sérülések miatt nem tudott pontosan visszaemlékezni a korábbi vallomására, és ezért a vallomások közötti ellentmondást nem lehetett feloldani.

A bíróság az ítélet indokolásában hiányosan idézi S. B. tanú vallomását. A jegyzőkönyv szerint a tanú a tárgyaláson a következőket mondta: „Ha ellentmondás lenne a most felvett vallomásom és a nyomozati szakban rögzített vallomások között, akkor én a nyomozati szakban felvett vallomásomat tartom fenn, mert akkor sokkal közelebb voltam az eseményekhez, illetőleg időközben súlyos sérüléseket szenvedtem el, ami az én emlékezőképességemre is kihat”. Az ítéletből hiányzik, hogy e tanú a nyomozati vallomását tartotta fenn, s annak nincs elfogadható indoka, hogy a tanúnak ezt a nyilatkozatát a bíróság miért hagyta figyelmen kívül. Az a magyarázat, hogy a tanú nem emlékezett pontosan a nyomozás során tett vallomására, nem felel meg a logika szabályainak, mivel a később tett vallomás a leggyakrabban éppen azért tér el a korábitól, mert a tanú nem emlékszik arra, hogy mit mondott korábban, így ez a körülmény nem zárhatja ki a korábbi vallomás elfogadását. A bíróság tehát S. B. tanú vallomását elfogadható indokolás nélkül hagyta figyelmen kívül. A tanú felesége az egészségi állapota miatt nem tudott megjelenni a tárgyaláson. A bíróság az ügyész indítványa ellenére mellőzte a tanú kihallgatását, mivel - az indokolása szerint - a tanú vallomása csak közvetett bizonyíték, és önmagában nem alkalmas a bizonyítékok értékelésének a lényeges befolyásolására. A tanú kihallgatásának a mellőzése megalapozatlanságot eredményező eljárási szabálysértés.

Megsértette a bíróság az eljárási szabályokat, amikor anélkül értékelte a tanú vallomását, hogy közvetlenül megvizsgálta volna azt. A tanú kihallgatásának a mellőzése csak akkor nem kifogásolható, ha az általa bizonyítani kívánt tény a vallomása nélkül is bizonyítható. Minden

más esetben szükség van a vallomás bizonyító erejének a megítélésére, ehhez pedig a törvény szerint a bizonyítékok közvetlen vizsgálata szükséges, vagyis a tanút ki kell hallgatni. A kihallgatás mellőzése ilyen esetben relatív eljárási szabálysértés, és ez a jelen ügyben - tekintettel arra, hogy itt a közvetett bizonyítékoknak ügydöntő jelentősége lehet - a kellő felderítés hiánya miatt az ítéletet megalapozatlanná tette, vagyis lényegesen befolyásolta az ügy elbírálását.

S. J. tanú a tárgyaláson is fenntartott nyomozati vallomása szerint mint bűnügyi technikus részt vett az eset után megtartott helyszíni szemlén. Amikor a helyszínre ért, akkor ott a járőrök tartózkodtak, O. J. a járőrökocsiban ült a hátsó ülésen. Mivel őt már régóta ismerte, odament hozzá és megkérdezte tőle, hogy „mit csinált Józsi bácsi”, mire O. J. olyan értelmű kijelentést tett, hogy a cselekményt nem ő, hanem a fia követte el. V. I. rendőr tanú vallomása szerint az eset után a rendőrségen O. J. neki is azt mondta, hogy a cselekményt a fia követte el.

A bíróság e két tanú vallomását tartalmi vizsgálat nélkül, eljárásjogi okból kirekesztette a bizonyítékok köréből. Az ítélet indokolása szerint ezek a vallomások az 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: Be.) 67. §-ának (3) bekezdése értelmében nem vehetők figyelembe, mivel a tanúk nem közvetlen, hanem közvetett tanúk, akik a nyomozó hatóság tagjaként kerültek kapcsolatban O. J.-vel, a beszélgetés előtt nem oktatták ki a Be. 66. §-a (1) bekezdésének *a*) és *b*) pontjában megjelölt mentességi jogára, így annak gyakorlása nem volt biztosított. Az iratokból megállapítható, hogy V. I. mint kihallgató a formális kihallgatás előtt beszélgetett O. J.-vel, és az ekkor tette a fiát terhelő kijelentést. Tekintettel arra, hogy amennyiben releváns tényre vonatkozik, a kihallgatás előtti kötetlen beszélgetés is része a kihallgatásnak, a mentességet élvező tanú ezt is megtagadhatja, ezért a bíróság álláspontja V. I. esetében helytálló.

S. J. azonban mint bűnügyi technikus részt vett a helyszínelésen, az O. J.-hez intézett kérdése nem a hivatalos eljárásának a része, nem kihallgatás, hanem a személyes ismerős magánérdeklődése volt. A Be. szerint a tanút a kihallgatása előtt kell figyelmeztetni a mentességi jogára. Magánbeszélgetés esetén ilyen figyelmeztetési kötelezettség nincs, S. J. vallomását a bíróság nem létező eljárási szabálysértésre hivatkozva, vagyis tévesen zárta ki a bizonyítékok köréből. A tévedés jelentőségét fokozza az a körülmény, hogy S. J. annak ellenére mondta el és rögzítette írásban, hogy mit mondott neki O. J., hogy mint a nyomozó hatóság tagja, ellenérdekelte volt abban, hogy az egyszerűbben elintézhető és eredményes nyomozást a beismert vallomás hitelét valótlanná állítással lerontva megnehezítse; ez a körülmény ugyanis alkalmas arra, hogy a tanú vallomásának a hitelességét megerősítse.

A hiányos felderítés, a bizonyítékok eljárási tévedésből való kirekesztése, a bizonyítékok értékelésének helyenként téves indokolása, helyenként az indokolás hiánya valamennyi bizonyíték értékelésére kihatott, és lényegesen befolyásolta a tényállás megállapítását. Az ítélet teljes megalapozatlansága és az eljárási szabálysértések miatt az ítélet az érdemi felülvizsgálatra nem alkalmas, ezért azt a Legfelsőbb Bíróság a Be. 261. §-ának (1) bekezdése, valamint a 262. § (1) bekezdése alapján hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasította.

Az eljárást a tárgyalási szaktól kell megismételni. Ennek során meg kell ismételni mindazt a bizonyítást, ami az ügy elbírálásánál közvetve vagy közvetlenül felhasználható tényre vonatkozik; a vádlott vallomása, a tanúvallomások és a helyszínrajz felhasználásával meg kell kísérelni az elkövetéskori helyszín és Cs. I. tanú tartózkodási helyének a rekonstruálását, és annak tisztázását, hogy láthatta-e a tanú az általa elmondottakat; tanúként ki kell hallgatni S. B.-nét; fel kell deríteni az egyes vallomásokban mutatkozó önellentmondások és eltérések okait; szembesítésekkel meg kell kísérelni a kihallgatottak vallomásai között levő ellentétek feloldását, ezeken kívül le kell folytatni azokat a bizonyításokat, amelyeknek a szükségessége az eljárás során felmerült.

A rendelkezésre álló bizonyítékokat hiánytalanul az értékelés körébe kell vonni, és az értékelés

során alkalmazni kell a bírói gyakorlatban erre kialakult módszereket. A vallomások hitelességének az elbírálásakor vizsgálni kell a vallomást tevők szavahihetőségét is, amire egyebek mellett különösen abból lehet következtetni, hogy a kihallgatott vallomásai mennyiben állnak összhangban a kétségtelenül bizonyított objektív jellegű tényekkel, tartalmazznak-e elfogadhatóan meg nem indokolható eltéréseket, a valóság elmondásán kívül fűződhetett-e a kihallgatottnak valamilyen érdeke ahhoz, hogy milyen vallomást tegyen.

A bizonyítékokat összefüggéseikben is meg kell vizsgálni, így különösen azt, hogy az egyes bizonyítékok hitelét más bizonyítékok mennyiben erősítik meg vagy rontják le. A bizonyítékoknak a fenti szempontokat is szem előtt tartó, valamint a logika és az ésszerű gondolkodás szabályainak megfelelő értékelése alapján lehet állást foglalni arról, hogy rendelkeznek-e a terhelő bizonyítékok a vádlott bűnösségének a megállapításához szükséges bizonyító erővel.

A büntetőjogi főkérdésben meghozott döntés akkor lesz megalapozott és eljárásjogilag támadhatatlan, ha olyan indokolás támasztja alá, amelyből kitűnik, hogy a bíróság a fenti szempontokat is figyelembe vevő felderítő és értékelő tevékenység eredményeként hozta azt meg. (Legf. Bír. Bf. III. 2449/1998. sz.)